

Eva Dudíková: Hédonismus v české společnosti: sonda do vývoje hodnotových orientací v letech 1990 – 2011.

**Fakulta humanitních studií, Pracoviště historické sociologie, Univerzita Karlova v Praze
Diplomová práce**

(Posudek oponenta)

Eva Dudíková zvolila pro svou diplomovou práci obtížné téma. Jeho obtížnost spočívá jednak v tom, že jakékoliv zkoumání hodnotových orientací (či, širěji, hodnotových struktur) je obtížné, také v tom, že posilování či prosazování hédonistických orientací v současné společnosti je velmi aktuální (zvláště v nabídce hodnot ze strany mediátorů, především těch masových) a zároveň patří k orientacím, které nenabízejí mnoho prostoru pro seberealizaci, sebereflexi a sebeuvědomění, a konečně je obtížné v cestě mezi teoretickým vymezením a jeho operacionalizací. Překlenout tyto obtíže (a nevyjmenoval jsem všechny) je zřejmě nad záběr obvyklý pro diplomovou práci.

Autorka se o zpracování pokusila ve dvou částech. V té první, teoretické, se zabývá jednak variantami a možnostmi přístupu k hodnotám jako výzkumnému předmětu, jednak náznaky a výtahy z několika pramenů ohledně posouzení o možných hodnotových změnách ve společnosti transformující se z totalitní do demokratické. (Zjednodušeně řečeno.) Pracuje s několika prameny, které nabízejí různá pojmová uchopení tématu i hodnot jako objektu výzkumu samotných. Je cenné, že využila Slejškovu publikaci, ale nevěsimla si, že jde o koncept, který nemá empirické koreláty a představuje autorský – avšak neověřený - konstrukt forem a atributů hodnotové struktury. To je sice cenné, ale o výkladu hodnotové struktury společnosti to samo o sobě mnoho nevyovídá. Podstatná je na druhé straně citace Slejškova shrnutí podob hodnotových struktur v české společnosti sedmdesátých a osmdesátých let. Bylo ovšem možné vyjít i z dat výzkumu Matějovského a Linharta z osmdesátých let. Porovnání by asi přineslo zpřesnění.

Překvapivé je, že se autorka nevěnovala hédonizmu a hédonistickým hodnotám v teoretické části, právě v souvislosti s dalšími hodnotovými orientacemi, které z různých výzkumů cituje. Vzniká tím jistá cezura mezi teoretickým rozmachem práce a empirickou částí. Teoretická část se pokouší o souhrnný pohled na hodnotovou strukturu a možné změny v ní v souvislosti s transformací, zatímco empirická část se zabývá jedním z možných rysů vývoje hodnotových

orientací během dosavadního transformačního procesu, vlastně bez výraznějšího provázání s ostatními hodnotami. Jakoby tato souvislost neexistovala.

V teoretické části mi chybí zvýraznění některých atributů vzniku a setrvačnosti hodnotových struktur, především ve vztahu k socializaci. Proces setrvačnosti hodnot a rozhodující váhy socializace v jejich vzniku konstatuje nejen Inglehart, je vlastní i důležité větví sociálněpsychologických zkoumání, atd. V této souvislosti chybí v práci pojetí socializace s nímž autorka pracuje. Samozřejmě včetně pojetí resocializace, např. právě jako změny přijatých hodnot. Stejně tak tu chybí i hodnotové zasazení do kultury, především v dimenzi (zdůrazňované už Rokeachem a zpracované zvláště Hofstedem) platných a žádoucích hodnot. Atd. To je ovšem dluh širokému záběru teoretické části práce. Na druhé straně by se hodila alespoň zmínka o „ligaturách“ (podle Dahrendorfa) či jiných kategoriích jaksi „pod“ či „za“ hodnotami, tudíž i o čemsi, co bývá označováno dokonce jako antropologická podstata, např. ve vztahu k tak aktuální postmoderně. Větší pozornost výběru témat v teoretické části, mj. také pro vyšší využitelnost v empirické části práce, by zpracování prospělo.

Empirický výzkum pracuje s daty baterie o hodnotách, která – jak si pamatuji – vznikla už v roce 1990 a od té doby byla vlastně daná přednost jejímu zachování před možnými reakcemi ve struktuře nabídky hodnot. Jde o cenný podklad, jehož zpracování je užitečné! Osobně bych dal přednost většímu respektu vůči souvislostem před „testováním testovaného dalším testováním“. Mám dojem, že mezi počátečními propočty párových vztahů a navazujícími testováními nejsou ve výsledných poznatkách skoro žádné relevantní rozdíly. Avšak co se ztrácí jsou vztahy k ostatním hodnotovým orientacím. Vztah k nim by možná přinesl podstatnější charakteristiky změn hodnot (včetně hédonizmu) během dosavadní transformace než „matematickostatistické hrátky“.

Důležitější je ale postup a výsledky konstrukce „užšího“ a „širšího“ pojetí hédonizmu. Kdyby autorka víc dala i na některé uváděné prameny – např. na text Šmídové o hédonizmu, nebo existující práce na toto téma od Ivana Horákové (bakalářská práce na FHS někdy z roku 2006) – než na „propočty“, byla by asi zřetelnější difference mezi druhy hédonizmu. (Mimoходом: faktorové analýzy z nichž se čerpá konstrukce umělých znaků jsou za všechny úseky sedmiletého období, avšak komparace je za počátek a konec. Faktorová analýza z těchto dat by dala vzniknout jiné podobě variant hédonizmu.) Takto se konstatuje, že rozdíly jsou nepatrné (vlastně ve všech sledovaných hlediscích). Do jaké míry jde o dopad konstrukce umělých znaků se z analýzy samozřejmě nedovíme. Můžeme teď připomenout, že se v dostupné sociologické literatuře objevují minimálně dva druhy hédonizmu, které jsou do určité míry odlišné proti těm, které vznikly zde použitou konstrukcí.

Práce Evy Dudíkové je zajímavá, v zásadě metodologicky zvládnutá, avšak jasně rozdělená mezi dvě části, které spolu téměř nesouvisí. Je to škoda. Autorka věnovala značné úsilí aktivitám, které jsou, podle mého názoru, pro dosažení cíle vedlejší. Sociologický pohled opíraný o obsahové vidění sledovaných procesů by bylo potřeba posílit.

Nicméně – moje připomínky jsou možné proto, že jde o práci vlastně zvládnutou, Doporučuji ji k obhajobě a navrhuji ji ohodnotit někde kolem slabší dvojky.

Libor Prudký

Červen 2013